Archeologisch bureauonderzoek Kooiweg 5, Castricum

HOLLANDIA 349

COLOFON

Hollandia reeks nr.	349
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek Kooiweg 5, Castricum
Gemeente:	Castricum
Onderzoeksmeldingsnummer Archis:	46606
Hoekcoördinaten:	106.499/508.241 106.572/508.227 106.559/508.172 106.494/508.157
Auteurs:	E. Poulus
Uitvoering:	E. Poulus
Contactpersoon opdrachtgever:	Dhr. R. Koole Luzac Opleidingen Javastraat 2c 2585 AM Den Haag 070 350 84 55
Wetenschappelijke leiding:	P.M. Floore
Illustraties:	E. Poulus
Definitieve versie:	maart 2013
Oplage:	6
ISSN:	1572-3151

© HOLLANDIA archeologen, Zaandijk 2013

HOLLANDIA archeologen
tuinstraat 27a
1544 rs zaandijk
☎ 075 - 622 49 57
✉ info@archeologen.com

Inhoudsopgave

Samenvatting

1. Inleiding 5

2. Beleid 7

3. Doel en methoden van het bureauonderzoek 9

4. Aardwetenschappelijke gegevens 11

5. Historische situatie en cartografische informatie 17

6. Bekende archeologische waarden 21

7. Archeologische verwachting 27

8. Conclusie en advies 29

9. Literatuur 31

Bijlage 1: Archeologische perioden
Bijlage 2: Stappenplan archeologie

Afbeeldingen

Afbeelding 1: De ligging van het onderzoeksgebied 5

Afbeelding 2: Locatie geplande bebouwing 6

Afbeelding 3: Doorsnede en diepte geplande bebouwing 6

Afbeelding 4: Castricum en het Oer-IJ in 2500 v. Chr. en 1500 v. Chr. 13

Afbeelding 5: Castricum en het Oer-IJ in 1000 v. Chr. en 750 v. Chr. 14

Afbeelding 6: Castricum en het Oer-IJ in 500 v. Chr., 100 n. Chr. en 1000 n. Chr. 15

Afbeelding 7: Kaart van J.A. Colom (1681), detail 17

Afbeelding 8: Kaart van J. Rollerus (1737) 18

Afbeelding 9: De positie van het plangebied op de kaart van Rollerus, detail 19

Afbeelding 10: De positie van het plangebied op de kadasterkaart (ca. 1832) 20

Afbeelding 11: Het plangebied op de indicatieve kaart archeologische waarden 22

Afbeelding 12: Archeologische waarnemingen rondom het plangebied 22

Afbeelding 13: Het plangebied op de archeologische monumentenkaart 23

Afbeelding 14: Archeologische onderzoeken rondom het plangebied 24

Tabellen

Tabel I: Aardwetenschappelijke gegevens 11

Tabel II: Geraadpleegd historisch kaartmateriaal 17

Tabel III: Archeologische (indicatieve) waarden 21

Tabel IV: Archeologische verwachting 27

Samenvatting

Door Hollandia archeologen is een bureauonderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarde van het terrein aan de Kooiweg 5 te Castricum, ten zuiden van het pand op de hoek van de Kooiweg en de Brakersweg.
Het gebied bevindt zich binnen een terrein dat op de indicatieve kaart archeologische waarden een hoge trefkans heeft. Archeologische vondsten uit de omgeving tonen aan dat sporen uit met name de Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen dicht onder het oppervlak kunnen liggen, vanaf ca. 30 cm onder het maaiveld tot op het natuurlijke wadzand, en zelfs daarin uitgegraven.
Er worden twee mogelijke archeologische vervolgtrajecten aangeraden:
-Een inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen (IVO-O) om vast te stellen of de natuurlijke gelaagdheid van de bodem nog intact is,
-Een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) die ten minste 5% van het terrein beslaan.
Omdat de aanwezigheid van archeologische sporen en vondsten na een booronderzoek vaak niet kan worden uitgesloten geniet de tweede optie, proefsleuven, de voorkeur.

1. Inleiding

In het kader van een wijziging in het bestemmingsplan is door Min Architecten bna, namens G. Min aan Hollandia Archeologen opdracht verstrekt tot het verrichten van een archeologisch bureauonderzoek teneinde de aanwezigheid van eventuele archeologische waarden te bepalen. Het terrein is daarna overgenomen door Luzac Opleidingen (contactpersoon R. Koole), die op dit terrein een onderkelderd gebouw zal laten plaatsen met een oppervlak van circa 185 m^2 (zie afbeelding 2 en 3). De totale oppervlakte van het plangebied beslaat ongeveer 431 m^2. De totale oppervlakte is inclusief een oprit, kabels en bijgebouwen.
Het plangebied betreft het een open terrein tussen de Kooiweg en het Tulpenveld, achter de woning op de hoek van de Kooiweg en de Brakersweg. Het terrein wordt aan de zuidkant begrensd door een sloot.

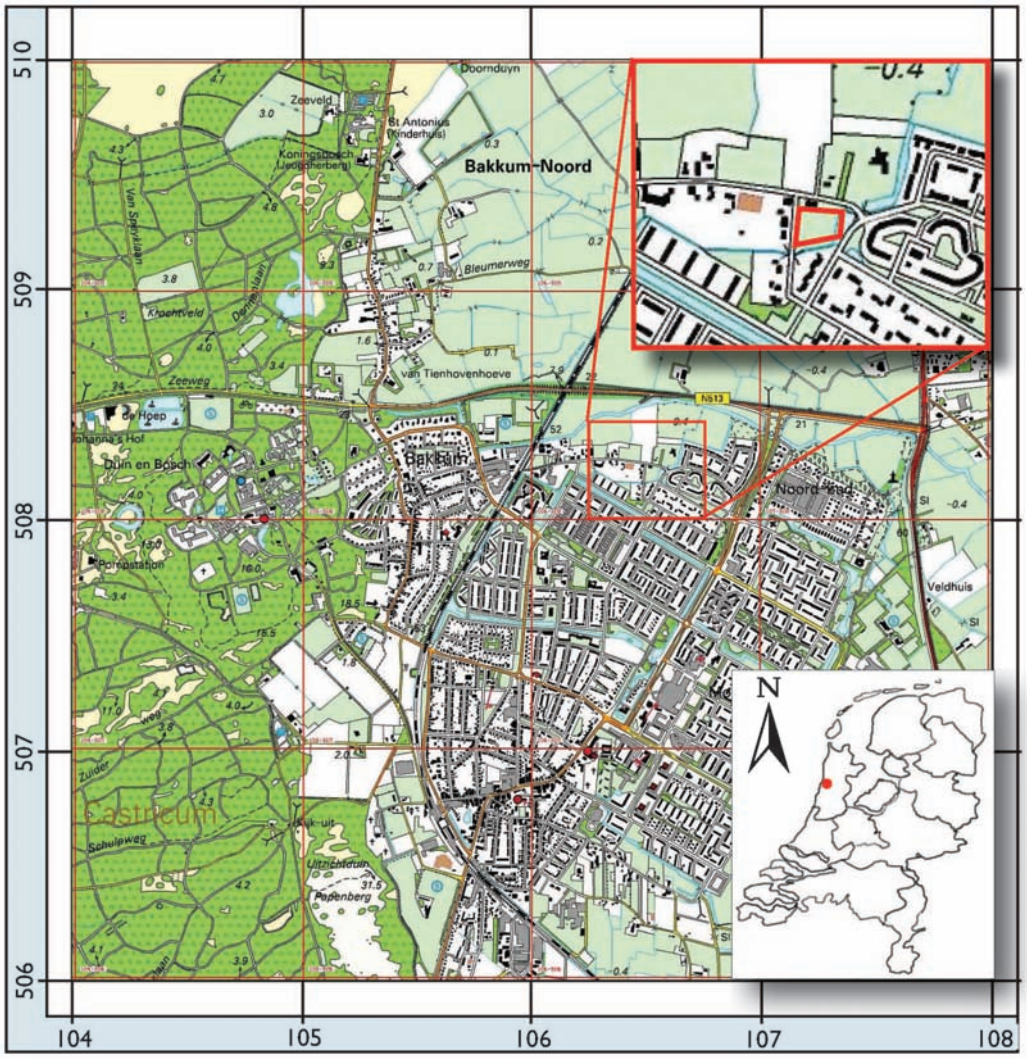

Afbeelding 1: De ligging van het onderzoeksgebied (rood omkaderd) op de topografische kaart en in Nederland

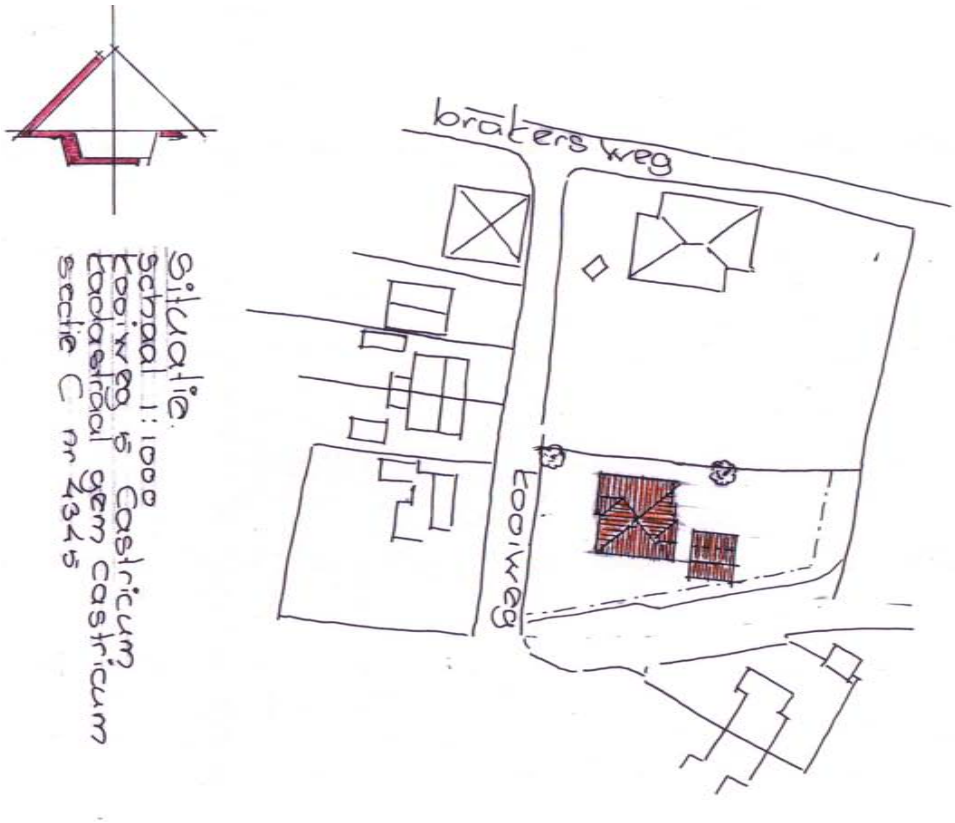

Afbeelding 2: Locatie geplande bebouwing (genoemde schaal niet geldig)

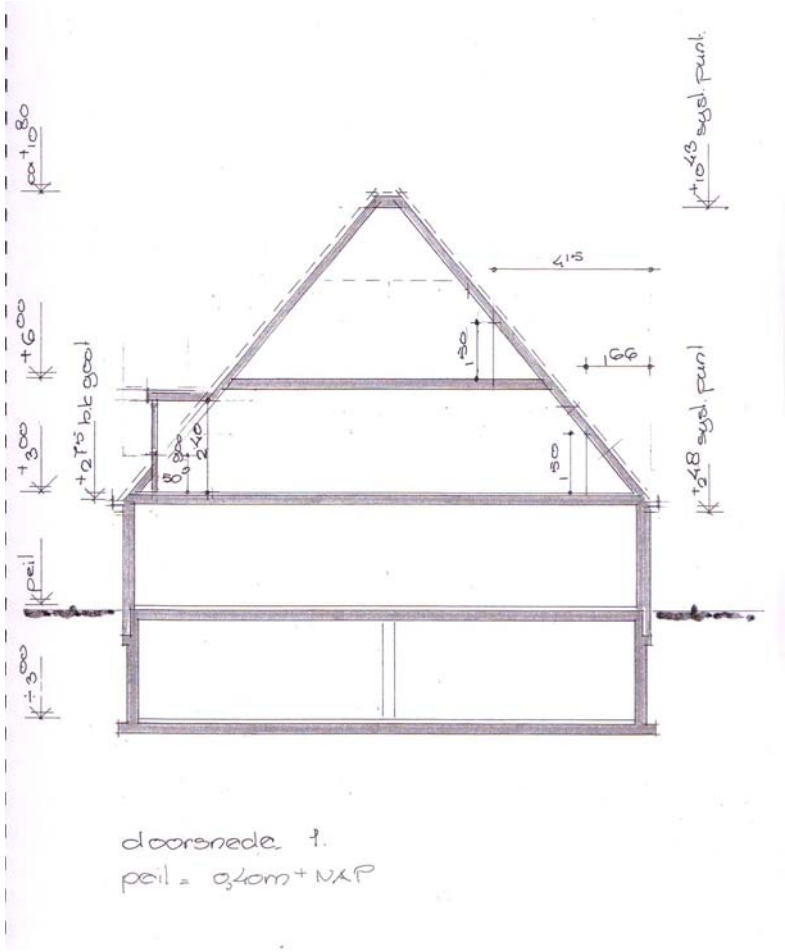

Afbeelding 3: Doorsnede en diepte geplande bebouwing

2. Beleid

Cultuurhistorie
Het beleid van de Provincie Noord-Holland richt zich op het leesbaar houden en maken van cultuurhistorie. Uitgangspunt daarbij is dat cultuurhistorie geen belemmering hoeft te zijn maar juist kan dienen als inspiratiebron voor nieuwe ontwikkelingen. Essentieel in dit proces is dat de aanwezigheid van eventuele cultuurhistorische waarden in een vroegtijdig stadium bij de planvorming wordt betrokken.

Monumentenbeleid
Monumenten en andere elementen van cultuurhistorisch belang dienen tot uitdrukking te komen in het bestemmingsplan. Ingrepen op het kadastrale perceel waarop een beschermd monument staat zijn vergunningplichtig. Het erfgoedbeleid richt zich op bescherming van archeologische, historisch-geografische en bouwkundige waarden. Op het plangebied zelf zijn geen monumenten aanwezig. Enkele monumenten in de directe omgeving zullen later in dit onderzoek worden beschreven.

Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (voorheen Cultuurhistorische Waardenkaart)
De provincie Noord-Holland heeft een Cultuurhistorische Waardenkaart samengesteld, waarop voor de drie cultuurhistorische disciplines (historische (steden) bouwkunde, historische geografie en archeologie) een waardering is afgebeeld. Deze is vooral bedoeld als hulpmiddel bij de inrichting van de ruimte in Noord-Holland. Wat betreft archeologie moet de kaart als indicatief worden beschouwd aangezien de meeste archeologische vindplaatsen (nog) onbekend zijn omdat ze onder het maaiveld verborgen liggen. Om te voorkomen dat waardevolle informatie verloren gaat dienen deze overblijfselen in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming te worden gelocaliseerd en gewaardeerd door middel van een archeologisch vooronderzoek.

Archeologiebeleid gemeente Castricum
In oktober 2011 is in gemeente Castricum een nieuwe archeologienota van kracht geworden. In de bijbehorende verwachtingskaart valt het plangebied onder zone 5: Oer-IJ gebied. Om deze reden valt het onder beleidscategorie 4. Dit houdt is dat er een onderzoekseis is voor plangebieden groter dan 500 m^2 of bij bodemingrepen dieper dan 40 cm onder het maaiveld (Alkemade, Van Heeringen & Klerks 2011). Dat laatste criterium geldt voor het plangebied.

Archeologiebeleid Provincie Noord-Holland
De provincie Noord-Holland streeft naar het behoud van het erfgoed in de bodem (in situ). Ten einde het behoud van archeologische waarden zoveel mogelijk te waarborgen zal de provincie in zowel haar eigen plannen als in door de provincie te toetsen plannen het behoud als afwegingscriterium laten mee wegen. Is behoud in situ niet mogelijk dan dient de informatie te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek (behoud ex situ).
Archeologie is één van de provinciale speerpunten in het provinciaal ruimtelijke ordening beleid. Het in de wet op de ruimtelijke ordening voorgeschreven vooronderzoek naar aanwezige belangen door de gemeente dient ook archeologie te bevatten. Er dient vervolgens

een expliciete afweging gemaakt te worden van de aanwezige belangen. Een belangrijk instrument voor het beleid is de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie. Bij toetsing van bestemmingsplannen wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht om tot een evenwichtige besluitvorming te komen. Terreinen van hoge en zeer hoge waarde dienen in bestemmingsplannen te worden aangegeven en beschermd te worden door middel van een aanlegvergunning.

Gedragslijn compensatie
De aantasting van cultuurhistorisch waardevolle terreinen dient zoveel mogelijk voorkomen te worden. Bij (dreigend) verlies van deze waarden kan compensatie worden toegepast. Deze gedragslijn geldt voor een inventariserend en eventueel waarderend onderzoek waarna een zorgvuldige afweging mogelijk is.

Europa en archeologie
Het "Verdrag van Malta" (het Europese verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed) heeft als uitgangspunt het waar mogelijk behoud van archeologische waarden. Bij de ontwikkeling van ruimtelijk beleid moet het archeologisch belang, of beter: het cultuurhistorisch belang, vanaf het begin meewegen in de besluitvorming. Het verdrag van Malta is in april 2006 vastgelegd in de monumentenwet.
De provincie Noord-Holland implementeert het gedachtegoed van het Verdrag van Malta door middel van de gedragslijn compensatie.

UNESCO
In Nederland zijn een klein aantal cultuurhistorische locaties op de werelderfgoedlijst van Unesco geplaatst. Binnen het plangebied staan geen locaties op de werelderfgoedlijst.

3. Doel en methoden van het bureauonderzoek

Een bureauonderzoek heeft als doel het aan de hand van bestaande bronnen verzamelen van informatie over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een bepaald gebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het onderzoek en de vraagstelling, zullen aanvullende gegevens verzameld dienen te worden.
Door middel van een archeologisch bureauonderzoek kan in een vroegtijdig stadium van de planvorming rekening worden gehouden met de eventuele aanwezigheid van archeologische waarden in de bodem. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerd verwachtingsmodel, op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek (zie ook in bijlage: Stappenplan Archeologie).
Bij een bureauonderzoek worden bronnen geraadpleegd die informatie verschaffen over de geologie en archeologie van het betreffende gebied. Onder andere wordt gebruik gemaakt van:

1. Kaartmateriaal, zoals bodemkundige, geomorfologische, geologische en historische kaartgegevens.
2. Gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het gebied uit de database van het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
3. Relevante geologische, historische en archeologische literatuur

4. Aardwetenschappelijke gegevens

De volgende aardwetenschappelijke gegevens zijn bekend van het plangebied:

Type gegevens	Bron	Omschrijving
Geologie	Geologische kaart van Nederland (TNO), de Mulder e.a. 2003	Na6: Laagpakket van Walcheren: zeeklei en -zand
Geomorfologie	ARCHISII Geomorfologie	2M31: Binnendelta-vlakte (+/- klei/zand) 3L17: Binnendelta, bedekt met klei/ duinzand, zwak golvend
Bodemkunde	Bodemkaart van Nederland, Schaal 1 : 50 000, 1995	Zn21: Vlakvaaggronden; leemarm en zwak lemig fijn zand
Loop Oer-IJ	Vos e.a. 2010	

Tabel I: Aardwetenschappelijke gegevens

Genese van het landschap
Aan het begin van het Holoceen, rond 8800 v. Chr., vond door opwarming van het klimaat een stijging van de zeespiegel plaats. Aan de nieuw ontstane kustgebieden ontstond een systeem van strandwallen, wadden en kwelders, waarachter zich veen vormde. Castricum bevindt zich in het gebied van het Oer-IJ estuarium, dat zich vanaf het zeegat bij Castricum tot aan Amsterdam uitstrekte. Rond 1000 v. Chr. lag de huidige locatie van Castricum op een eiland in de monding van het zeegat. In de laatste paar eeuwen voor het begin van de jaartelling ontstond een nieuwe verbinding tussen het achterland en de zee via het huidige IJsselmeer. Omdat het Oer-IJ niet meer het enige afwateringskanaal naar de zee toe vormde slibde het langzaam dicht en werd Castricum deel van het vasteland. Door dit proces van vervening, dichtslibben en het feit dat het de loop van het Oer-IJ zich voortdurend verplaatste betekent dat Castricum zich in een zeer dynamisch systeem bevond, waar veel verschillende afzettingen kunnen worden verwacht. De planlocatie lijkt zich vanaf ca. 1000 v. Chr. op droog land te hebben bevonden. De ligging van Castricum ten opzichte van het Oer-IJ is weergegeven in afbeeldingen 4, 5 en 6.

Geo(morfo)logie
Castricum ligt grotendeels in het laagpakket van Walcheren, een laag van zeeklei en -zand die werd afgezet tijdens doorbraken in een gesloten kustsysteem. Ten westen van de planlocatie liggen de laagpakketten van Schoorl en Zandvoort aan de oppervlakte, bestaande uit duin- en strandzand. Ten oosten van Castricum ligt het laagpakket van Walcheren op de laagpakketten van Schoorl en Zandvoort. Alle drie de pakketten behoren tot de Formatie van Naaldwijk. Het moet wel opgemerkt worden dat deze drie bodemprofielen dicht naast elkaar liggen: door het veranderlijke prehistorische landschap zouden ze in elkaar kunnen uitwiggen.
Dit komt overeen met de data op de geomorfologische kaart. Hoewel het plangebied door de stedelijke bebouwing van Castricum niet precies geomorfologisch wordt beschreven, ligt het in een grotere binnendelta-vlakte, als dan niet bedekt met klei en zand.

Bodemopbouw
Net als op de geomorfologische kaart valt het plangebied op de bodemkaart van Nederland net binnen de bebouwing van Castricum. De bodem wordt hierom niet nader beschreven. Het plangebied bevindt zich echter op de rand een een gebied van vlakvaaggronden (leemarm en zwak lemig fijn zand). Dit komt overeen met de wadplaten uit de delta van het Oer-IJ, zoals hierboven beschreven (de Bakker & Schelling 1966).
De grondwatertrap direct ten noorden van de planlocatie is IV. Dit betekent dat de gemiddeld hoogste grondwaterspiegel (GHG) op >40 cm onder het maaiveld ligt, en de gemiddeld laagste grondwaterspiegel (GLG) tussen de 80 en 120 cm onder het maaiveld.

Verwachting prehistorische bewoning op basis van de aardwetenschappelijke gegevens
Vanaf in ieder geval 2500 v. Chr. werden de hogere strandwallen binnen het Oer-IJ estuarium bewoond. De bewoners begonnen na verloop van tijd ook het lager gelegen land te gebruiken. Het landschap bood voldoende mogelijkheden voor bewoning en de populatie van het huidige Noord-Holland groeide. Bewoning bij Castricum werd aantrekkelijk met het dichtslibben van de monding van het Oer-IJ. Hoewel vernatting en de daarmee samenhangende vervening een rol speelden, met name tussen 200 en 650 AD, bleven er altijd mensen wonen, die zich konden terugtrekken op de strandwallen. De bevolkingsaantallen waren echter wel afhankelijk van de leefomstandigheden (Dekkers e.a. 2006).
Spoor- en vondstconcentraties uit de vroegste bewoningsperiode en de 'natte' periodes, zoals tussen 200 en 650 AD, zullen voornamelijk op de oude strandwallen te vinden zijn. Overblijfselen uit andere periodes kunnen echter over het gebied verspreid liggen. Zoals te zien op afbeeldingen 4, 5, 6 en 11 bevindt Castricum zich deels op een voormalige strandwal, de planlocatie zelf lag echter pas vanaf ca. 1000 v. Chr. droog. In theorie zou er vanaf deze tijd bewoning mogelijk geweest zijn. Het is echter waarschijnlijk dat dit pas later het geval was.

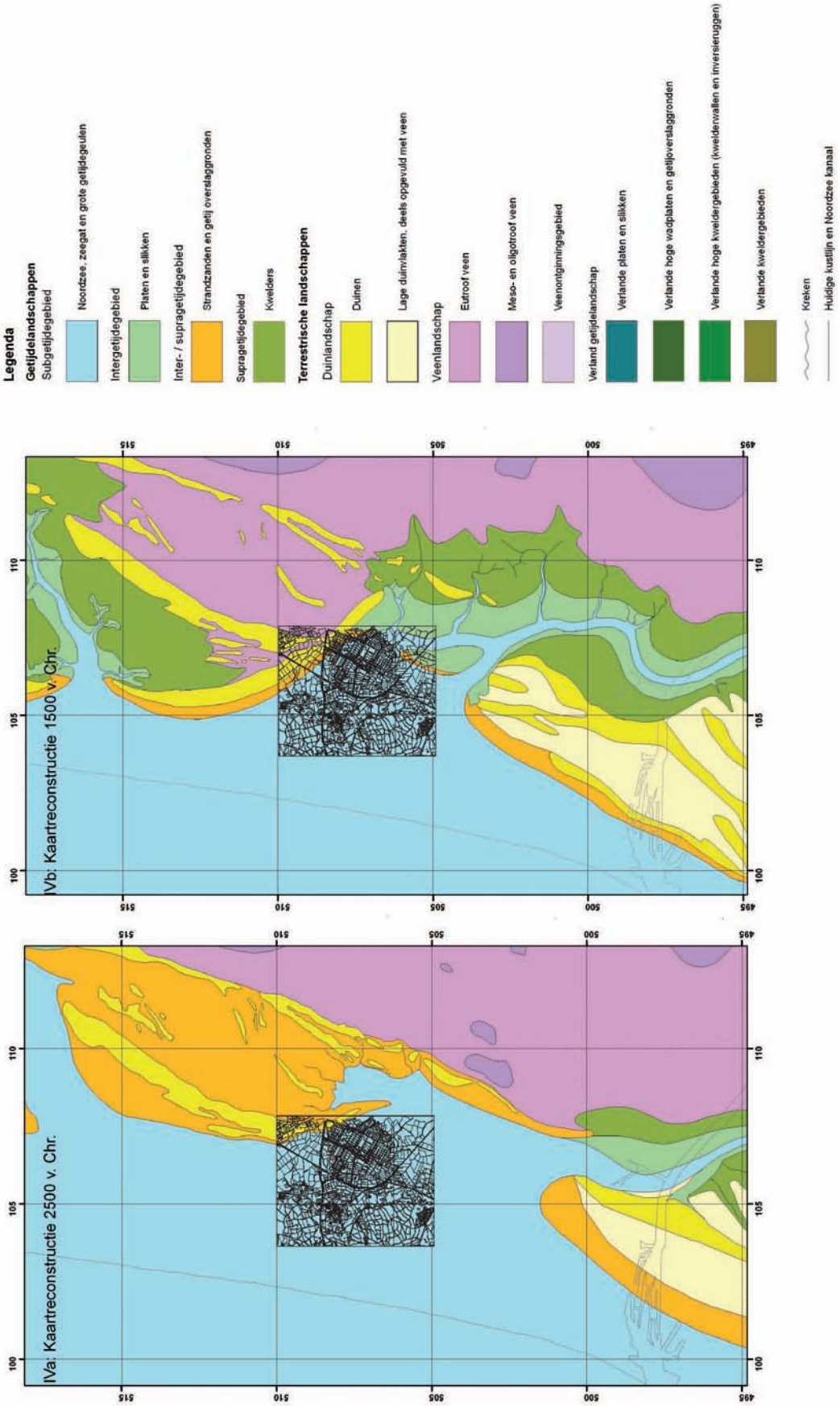

Afbeelding 4: De huidige ligging van Castricum en het plangebied (in rood) geplot op de loop van en de situatie rond het Oer-IJ in 2500 v. Chr. en 1500 v. Chr.

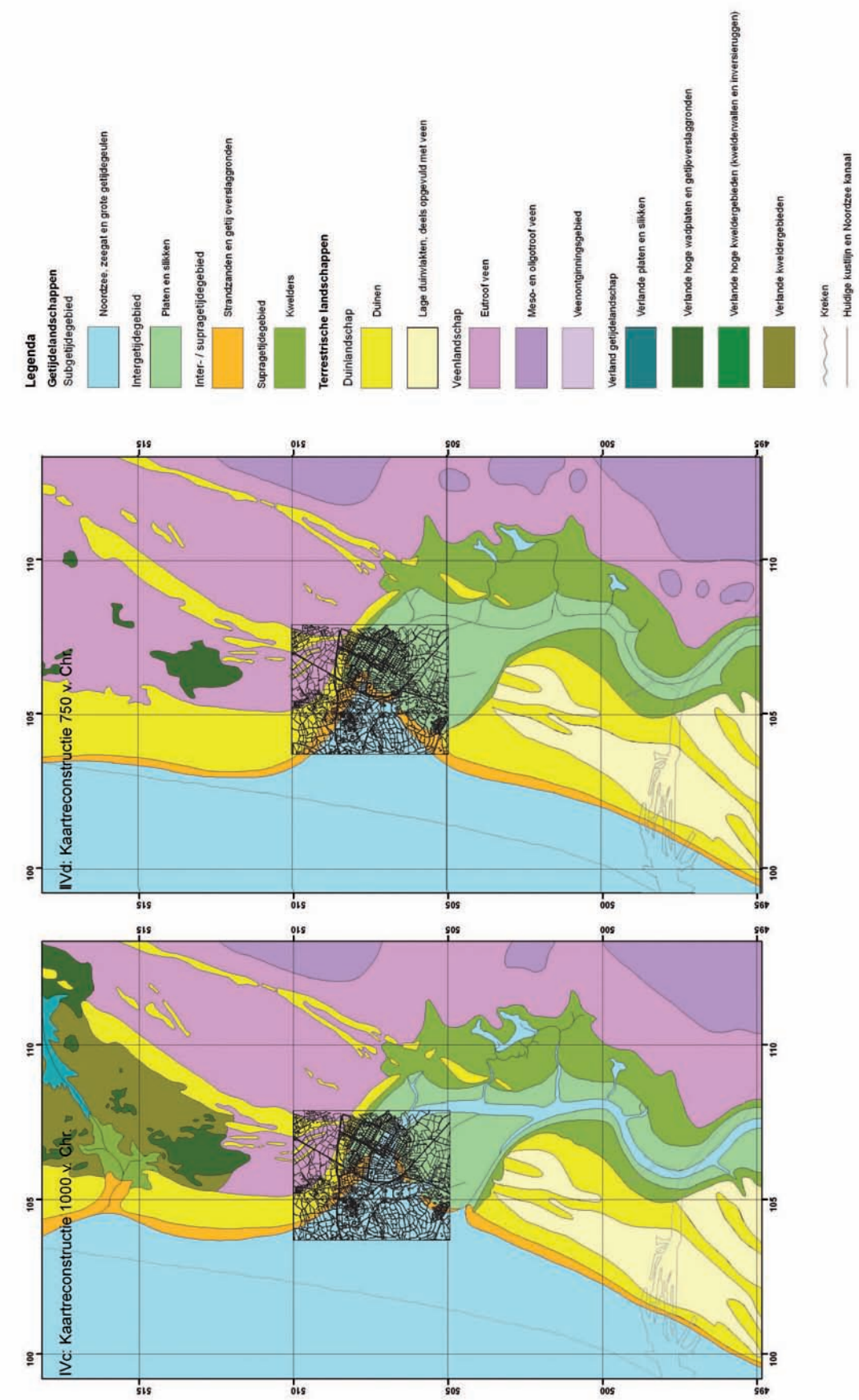

Afbeelding 5: De huidige ligging van Castricum en het plangebied (in rood) geplot op de loop van en de situatie rond het Oer-IJ in 1000 v. Chr. en 750 v. Chr.

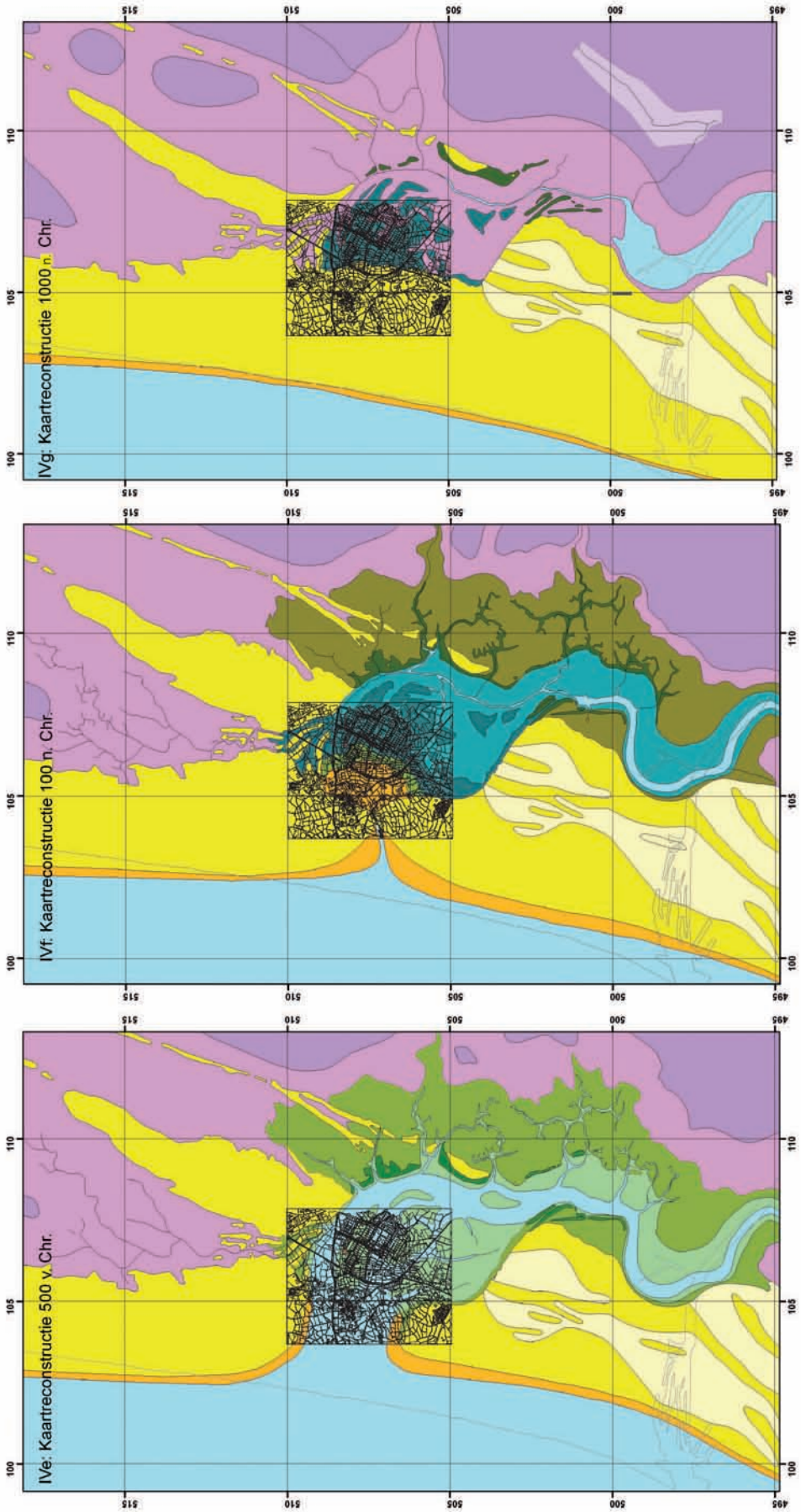

Afbeelding 6: De huidige ligging van Castricum en het plangebied (in rood) geplot op de loop van en de situatie rond het Oer-IJ in 500 v. Chr., 100 AD en 1000 AD. Zie voor legenda afbeeldingen 4 en 5.

5. Historische situatie en cartografische informatie

De historische situatie is op verschillende historische kaarten als volgt:

Bron	Periode	Kaartblad	Omschrijving plangebied
Stafkaart Castricum	2006	19C	
Holland, J. A. Colom	1681	16	
De Heerlykhyd van Castricum, J. Rollerus	1737		Plangebied in gebruik als wei- en/of akkerland
Minuutkaart Castricum	ca. 1832	sectie B, blad 01	Plangebied in gebruik als weiland

Tabel II: Geraadpleegd historisch kaartmateriaal

Hoewel aanwezig op algemene kaarten van Holland zijn er vrijwel geen kaarten specifiek van Castricum te vinden. De stad was er waarschijnlijk te klein voor, zelfs als het nabij gelegen Bakkum er bij betrokken werd. Dit is te zien op de kaart van Colom, hergedrukt in 1681. De paar huizen van 'Kastrikum' vallen in het niet bij het veel grotere Beverwijck. Het is op deze kaart dan ook niet mogelijk het plangebied te localiseren. In de gedetailleerdere kaart van Rollerus uit 1737 is de globale locatie van het plangebied wel te herleiden, mede door de Kooyweg die nog steeds dezelfde naam draagt. Deze kaart moet echter niet als representatief voor de huidige situatie worden beschouwd, zo sluit de Kooyweg op de kaart van Rollerus vrijwel direct aan op de Eerste Groenelaan, iets wat tegenwoordig zeker niet het geval is. In de buurt van de onderzoekslocatie is bebouwing te zien, maar het gebied zelf is onbebouwd. Dit geldt ook voor de kadasterkaart van ca. 1832, waarbij in het kadaster staat vermeld dat het terrein in gebruik was als weiland.

Afbeelding 7: Kaart van Jacob Aertsz. Colom uit 1681 (detail). 'Kastrikum' is rood omcirceld.

Afbeelding 8: Kaart van Rollerus uit 1737. Het plangebied, binnen de rode omkadering, is uitvergroot in afbeelding 9.

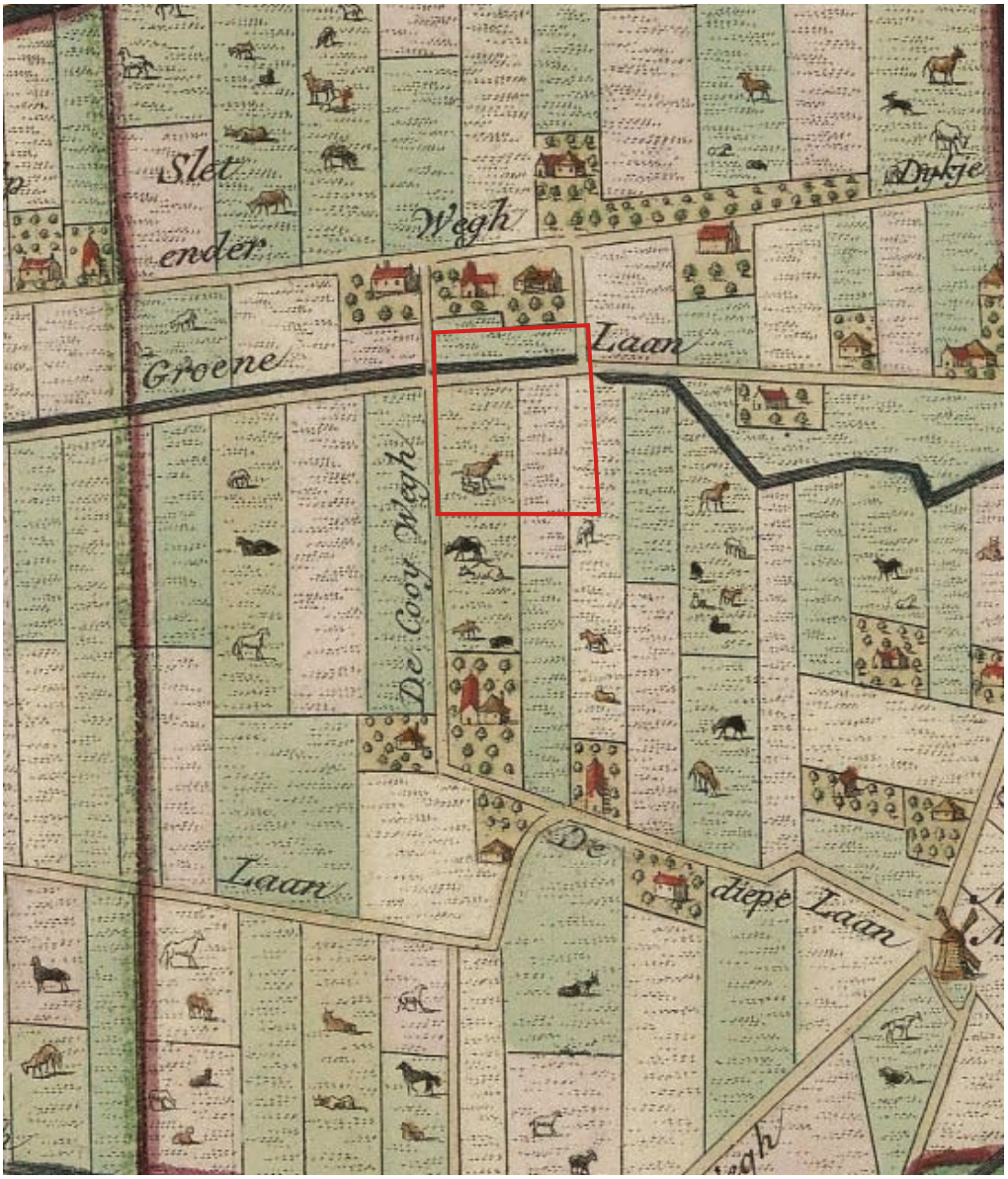

Afbeelding 9: De globale positie van het plangebied (rood omkaderd) op de kaart van Punt uit 1737 (detail). 'De Cooy Wegh' loopt door weilanden en akkers.

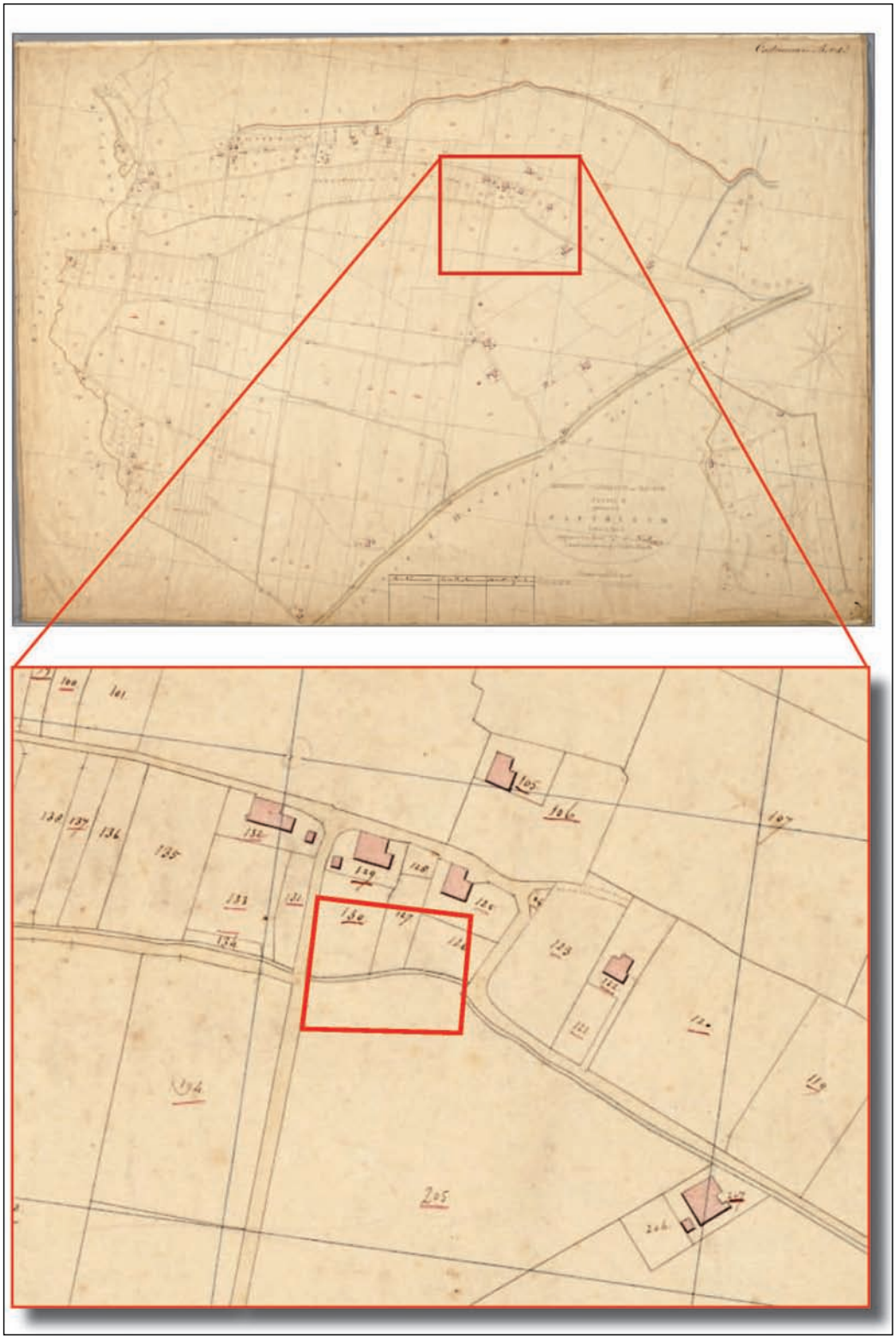

Afbeelding 10: De globale positie van het plangebied (in uitvergroting rood omkaderd) op de kadasterkaart van ca. 1832. Het is niet geheel duidelijk of de sloot op dezelfde positie ligt als de huidige waterpartij. Waarschijnlijk ligt hij iets verder naar het noorden. De locatie ten zuiden van de sloot is in gebruik als weiland, ten noorden daarvan als (van links naar rechts) weiland, tuin en bouwland.

6. Bekende archeologische waarden

De volgende archeologische (indicatieve) waarden zijn bekend voor het plangebied en de directe omgeving daarvan.

Type gegevens	Gegevensomschrijving
Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie	Lage historisch geografische waarde, lage bouwkundigewaarde,lagearcheologischewaarde
IKAW ARCHISII	Hoge trefkans
Waarnemingen ARCHISII	15051, 100539
Monumenten AMK	1888/13941/15752
Onderzoeksmeldingen ARCHISII	5223/10313/15832/19096/34471/37168/37186/38712/42142/43442/46453

Tabel III: Archeologische (indicatieve) waarden

Op de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van Noord-Holland staan in de buurt van het plangebied locaties met hoge waarden op het gebied van archeologie, bouwkunde en historische geografie. Enkele gebieden met een hoge archeologische waarde in de buurt van het plangebied zijn bijvoorbeeld de historische kern van Limmen en Castricum zelf. De hoge waarden op historisch-geografisch gebied zijn naar aanleiding van de onregelmatige blokverkaveling rondom Castricum. Het plangebied zelf heeft op de cultuurhistorische waardenkaart echter geen waarde. Een ander instrument voor archeologische waardebepaling is de IKAW, de indicatieve kaart archeologische waarden. Op deze kaart staat de trefkans van archeologische sporen en vondsten aangeduid. Het plangebied heeft op de IKAW een hoge trefkans (afbeelding 11). De verschillen tussen de waarden van het plangebied op de cultuurhistorische waardenkaart en de indicatieve kaart archeologische waarden worden veroorzaakt door de verschillende criteria die beide kaarten in hun oordeelvorming hanteren. De Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie gaat uit van reeds bekende waarden van gebieden die eerder zijn onderzocht en vult aan de hand daarvan de overige gebieden in. De IKAW baseert zijn trefkansen op het oorspronkelijke landschap van het gebied en de mogelijkheden die dat landschap tot bewoning bood. Aangezien er op de onderzoekslocatie geen terreinen van archeologische, bouwkundige of historisch-geografische waarde zijn aangetroffen heeft het gebied een lage waarde op de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie. Het gebied bevindt zich echter op gronden die vanaf 1000 v. Chr. regelmatig droog kwamen te liggen en zodoende een aantrekkelijke plaats voor bewoning vormden en waarop in het verleden veel archeologische vondsten zijn ontdekt. Hierom heeft het gebied een hoge waarde op de IKAW.
Naast de IKAW en de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland staan ook op de archeologische monumentenkaart (AMK) terreinen van archeologische waarde aangegeven (afbeelding 13).
In het plangebied zelf zijn tot op heden geen archeologische waarnemingen gedaan. In de directe omgeving van het plangebied zijn twee waarnemingen bekend (afbeelding 12).

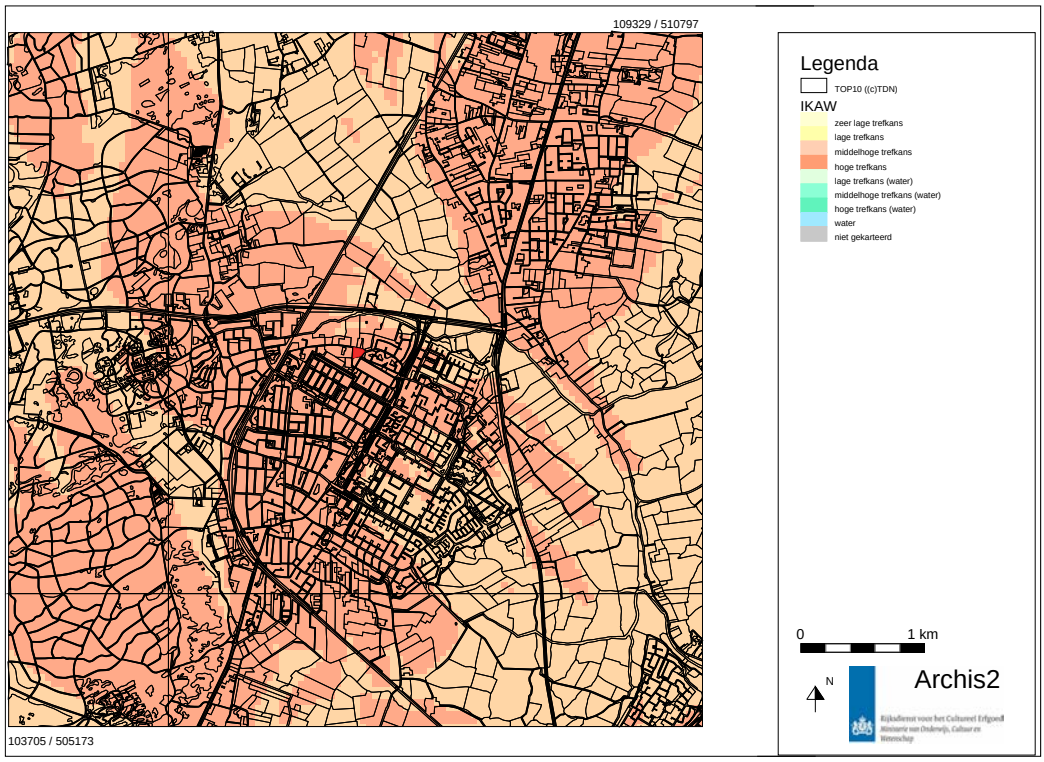

Afbeelding 11: Het plangebied (in rood) op de IKAW

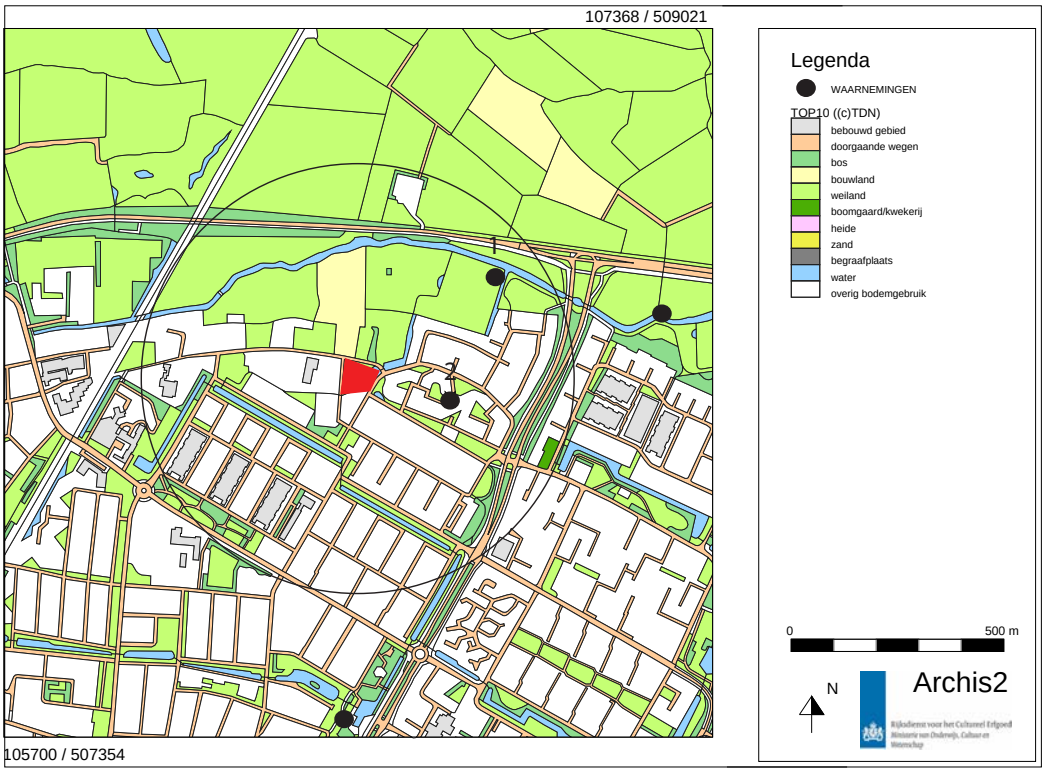

Afbeelding 12: Archeologische waarnemingen binnen een straal van 500 meter rondom het plangebied (in rood).
1: Tijdens een veldkartering door bureau RAAP gevonden scherf inheems Romeins aardewerk
2: Door de Archeologische Werkgroep Nederland (AWN) aangetroffen vondsten uit de vroege tot late middeleeuwen: hutteleem, aardewerk en keramiek

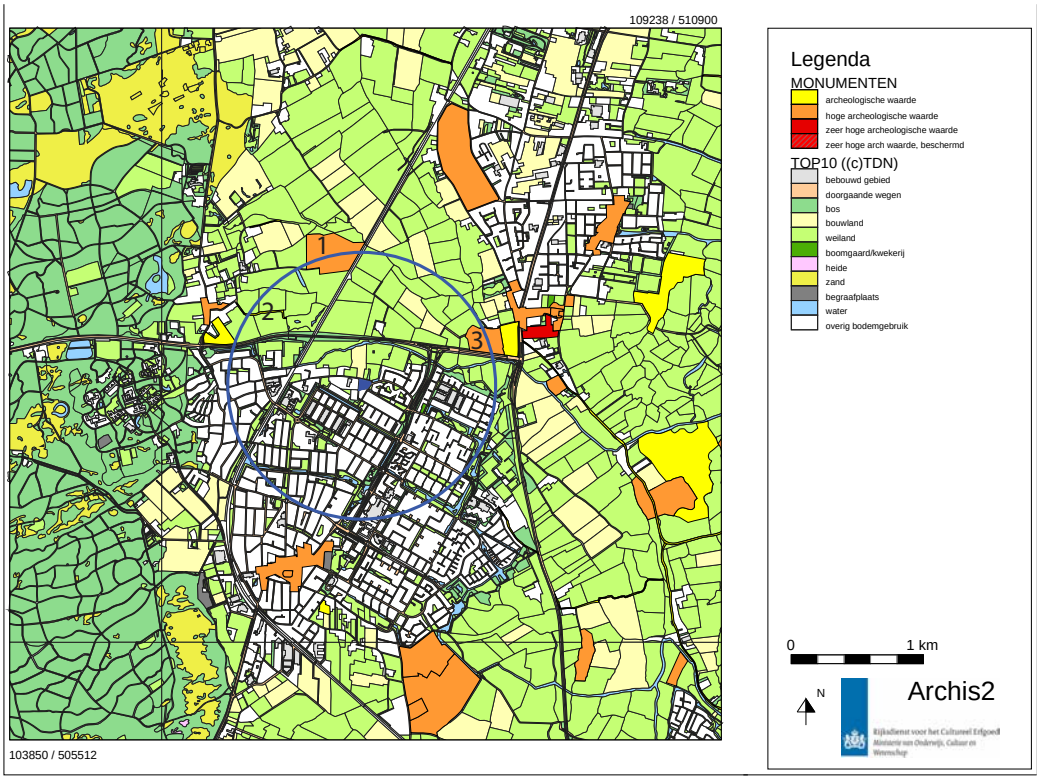

Afbeelding 13: Terreinen met een archeologische waarde in een straal van 1 km rondom het plangebied (in blauw)
1: mnr 15752, een terrein met sporen van middeleeuwse bewoning, resten van een middeleeuws dijkje en grote hoeveelheden aardewerk uit de vroege middeleeuwen. Vanaf een diepte van ca. 0,4 m onder het maaiveld werd een dikke cultuurlaag met fosfaat aangetroffen, die op de top van de kwelderafzettingen lag.
2: mnr 13941, resten van een laat-12e eeuws dijkje, de Zuiddijk
3: mnr 1888, catalogusnummer 45 uit de veldkartering door RAAP van Limmen-Heilo. Op dit terrein werden sporen uit vondsten uit de middeleeuwen aangetroffen, daterend van 500 tot 1500 n. Chr. De sporen bevonden zich op 47 tot 63 cm onder het maaiveld, het wadzand lag hier op 50 cm. onder het maaiveld (Ravesloot & Perk 1987).

Archeologische onderzoeken in de regio
De werkgroep "Oud Castricum" heeft zich door de jaren heen met enthousiasme aan de archeologie van de stad gewijd. Onder anderen de heer van Deelen publiceerde veelvuldig over het onderwerp. In zijn publicatie over de geschiedenis van Castricum en Bakkum beschrijft hij enkele van zijn eigen waarnemingen. Op verschillende locaties binnen Castricum zag hij op dieptes tussen 1 en 3 m onder het maaiveld sporen variërend van de ijzertijd tot ca. 1000 n. Chr. (van Deelen 1981).
In de omgeving van het plangebied zijn meerdere archeologische onderzoeken uitgevoerd. Deze zullen in dit hoofdstuk kort worden beschreven.

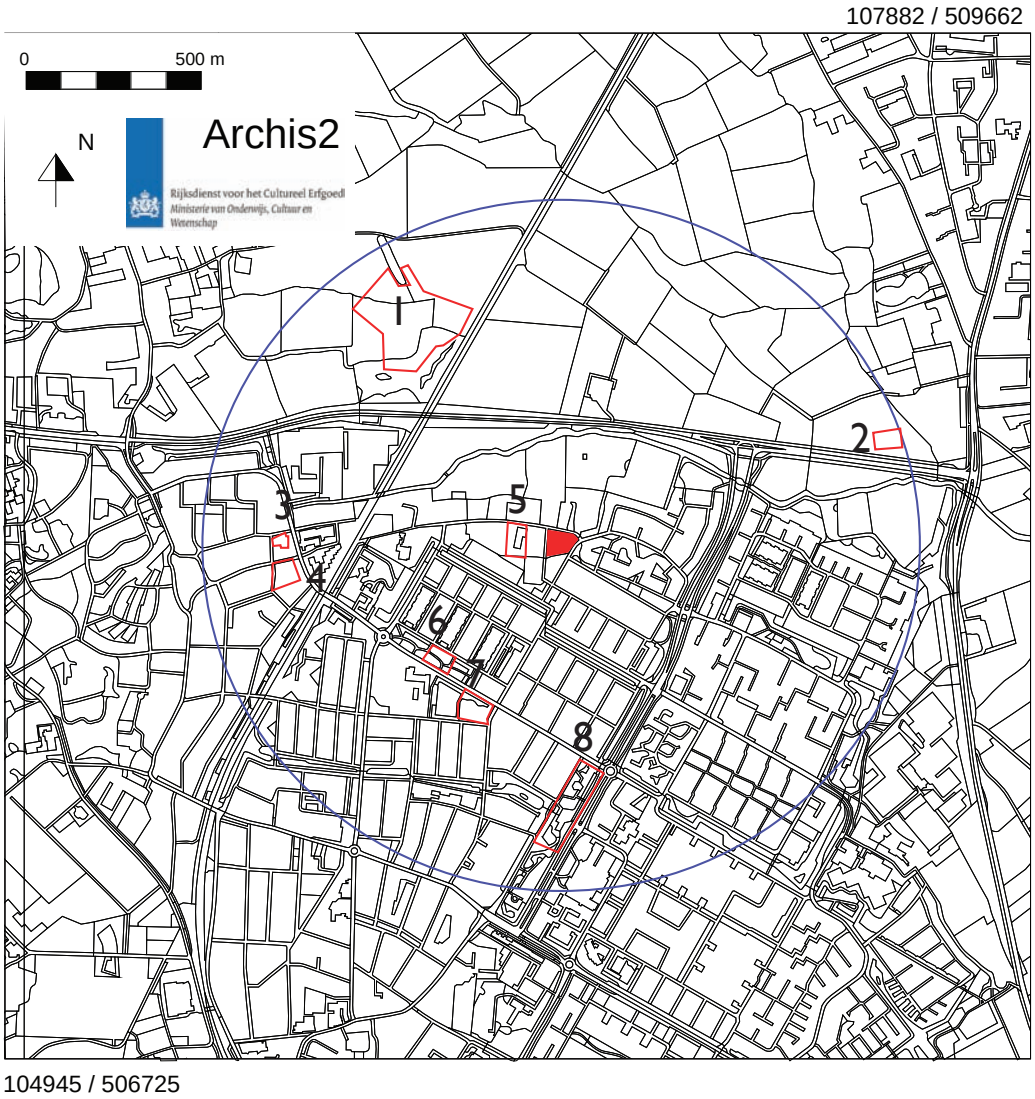

Afbeelding 14: Enkele onderzoeksgebieden (rood omkaderd) in de omgeving van het plangebied (in rood). Enkele niet-relevante onderzoeken zijn verwijderd, locatie Willem de Rijkelaan (8) is door de auteur toegevoegd en heeft geen ARCHISII-nummer omdat het hier om een amateuropgraving gaat. De onderzoeken staan hieronder beschreven.

1: Bleumerweg
Omn 5223, tijdens een booronderzoek door amateurarcheologen werden op deze locatie twee cultuurlagen aangetroffen: één van 40 tot 80 cm onder het maaiveld, de tweede van 80 tot 120 cm onder het maaiveld. Op basis van deze gegevens werd besloten tot een proefsleuvenonderzoek, uitgevoerd door Hollandia archeologen. Hierbij werd geconcludeerd dat een groot deel van het terrein was verstoord. Archeologische sporen werden niet aangetroffen (Vaars & van den Berg 2003). 200 m ten noorden van de locatie werd tijdens een onderzoek door RAAP een vermoedelijke vroeg-middeleeuwse nederzetting aangeboord (zie monumenten). Deze lag op een diepte van ca. 1 m onder het maaiveld (de Kort 2004).

2: Rijksweg 1
Omn 10313/37186, onverhoogde laatmiddeleeuwse huisplaats. Verder is dit gebied onderzocht in verband met de opgraving van Limmen - de Krocht (200 m naar het noordoosten), een locatie waar de oudste sporen van bewoning uit de midden-ijzertijd dateerden, en met enkele onderbrekingen doorliep tot ca. 1250 n. Chr. De Krocht lag echter direct ten noord-oosten van de binnendelta-vlakte op een strandwal. De Rijksweg lag in een zeeerosiegeul tussen de binnendelta-vlakte en de strandwal. De geomorfologische gegevens en daarmee de archeologische verwachting van deze locatie wijken hiermee sterk af van de overige hier genoemde terreinen (Dijkstra, de Koning & Lange 2006).

3: Schulpstet 7, 9 en 13
Omn 37168/38712, na bureauonderzoek Grontmij booronderzoek Hollandia: 3 boringen tot 1,6 m onder maaiveld, bewoningslaag plus bodemhorizont uit ijzertijd of middeleeuwen, proefsleuven geadviseerd (Verduin 2010)

4: Stetweg
Omn 19096, een op deze locatie uitgevoerd bureauonderzoek door het AAC wees uit dat er mogelijk archeologische sporen en vondsten uit de Romeinse tijd aanwezig konden zijn. De trefkans op dergelijke sporen en vondsten uit de middeleeuwen was hoog, hoewel die uit de late middeleeuwen mogelijk verstoord konden zijn. Er werd een definitief archeologisch onderzoek met beperkingen geadviseerd (Nyst 2006).

5: Brakersweg 67-69
Omn 34471/42142, hier werd door ArcheoMedia een bureau- en booronderzoek uitgevoerd. Tot een diepte van 0,6/0,8 m onder het maaiveld bevonden zich geen natuurlijke lagen, maar teelgronden. Hieronder lagen afzettingen van het Oer-IJ. Vanwege het ontbreken van aanwijzingen voor een intacte bodemopbouw en hiermee samenhangende kansen op het aantreffen van archeologische sporen en vondsten werd een vervolgonderzoek niet noodzakelijk geacht (van der Ham 2010).

6: Kortenaerplantsoen
Omn 15832, tijdens een inventariserend veldonderzoek door de Steekproef in 2007 naar een terrein aan het Kortenaerplantsoen, ca. 100 m ten noord-westen van het plangebied, werd geconcludeerd dat de bodem aldaar tot ca. 1 m onder het maaiveld was verstoord. Onder de verstoring werden geen archeologische sporen aangetroffen (Tulp 2006).

7: Paulusschool
Omn 43442/46453, naar aanleiding van een bureauonderzoek door Hollandia archeologen werd door hetzelfde bedrijf twee proefsleuven aangelegd over het speelplein van de Paulusschool, tot een diepte van 0,7-1 m onder het maaiveld. Hierbij werd geconcludeerd dat de ondergrond van de locatie bestond uit natuurlijke afzettingen uit een vrij nat landschap, waarop zich een 0,5 tot 1 m dik pakket aan egalisatie- en ophogingslagen bevond. De enige sporen waren recente afvalkuilen en drie sporen die als moestuinen/plantgaten of grondwinningsgaten konden worden geïnterpreteerd. Op basis van deze gegevens werd een vervolgonderzoek niet noodzakelijk geacht (Poulus *in prep.*).

8: Willem de Rijkelaan
In 1971 vond een uitgebreide opgraving aan de Willem de Rijkelaan plaats door de werkgroep "Oud Castricum". Hierbij werden afvalkuilen, geulen en waterputten opgegraven die uit de 8ste-9de eeuw dateerden. De cultuurlaag begon op ca. 30 cm onder het maaiveld, de waterputten waren in sommige gevallen doorgegraven tot ca. 250 cm onder het maaiveld. De diverse houten constructies van deze putten waren goed bewaard gebleven (AWN 1982).

7. Archeologische verwachting

Uit bureauonderzoek is duidelijk geworden dat de onderzoekslocatie zich in een gebied bevindt waar in theorie al vanaf 1000 v. Chr. bewoning mogelijk was, hoewel voor zover nu bekend de eerste bewoning van Castricum uit de 3e eeuw v. Chr. stamt. Hierop is ook de hoge archeologische verwachting zoals weergegeven in de IKAW gebaseerd. Archeologische vondsten tonen aan dat het gebied intensief bewoond is vanaf de 2e eeuw AD.
In theorie zouden binnen het plangebied sporen uit de vroegste bewoningsperiode van Castricum gevonden kunnen worden. De overblijfselen, mits aanwezig, zullen echter zeer waarschijnlijk dateren uit de Romeinse tijd, de middeleeuwen of de nieuwe tijd.
Gebaseerd op de resultaten van andere onderzoeken in de omgeving van het plangebied zullen eventuele sporen en vondsten zich op een diepte van 30 cm - 1 m onder het maaiveld bevinden, waarbij sporen als greppels, kuilen, paalgaten en putten in dieper gelegen lagen gegraven zijn.

Archeologische periode	Verwachting	Mogelijke resten en/of sporen	Relatieve diepte t.o.v. het maaiveld
Neolithicum	Zeer laag	-	-
Bronstijd	Zeer laag	-	-
IJzertijd	Gemiddeld	Sporen bebouwing, landbouw. Kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, houtskool.	Natuurlijk wadzand tot ca. 30 cm onder maaiveld
Romeinse tijd	Hoog	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal. Organische resten, gebruiksvoorwerpen	Natuurlijk wadzand tot ca. 30 cm onder maaiveld
Middeleeuwen	Hoog	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal, glas. Organische resten, gebruiksvoorwerpen	Natuurlijk wadzand tot ca. 30 cm onder maaiveld
Nieuwe tijd	Laag	Sporen bebouwing, landbouw. Fragmenten aardewerk, metaal, glas. Organische resten, gebruiksvoorwerpen	In of vlak onder bouwvoor

Tabel IV: Archeologische verwachting

8. Conclusie en advies

Teneinde de archeologische waarde van het plangebied te bepalen zijn de relevante historische en archeologische bronnen geraadpleegd. Aan de hand van de verzamelde gegevens is voor de onderzoekslocatie een archeologische verwachting opgesteld.
Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat zich op een diepte van gemiddeld 30 cm tot 300 cm (of op het natuurlijke wadzand) onder het maaiveld archeologische sporen en vondsten kunnen bevinden. Diepe sporen, zoals waterputten of kuilen, kunnen in het natuurlijke zand zijn uitgegraven.
Op basis van deze bevindingen kan het voorkomen van archeologische sporen en/of vondsten niet worden uitgesloten. Er zijn twee mogelijke vervolgtrajecten:
-Een inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen (IVO-O). Hiermee kan worden bepaald of de natuurlijke gelaagdheid van de bodem intact is en de grond zodoende niet is verstoord. Grondsporen en vondsten kunnen met deze methode echter snel worden gemist, de kans bestaat dat een onderzoek door middel van boringen geen uitsluitsel geeft over de archeologische waarde van het terrein.
-Een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P), dat ten minste 5% van het plangebied beslaat. Met een dergelijk onderzoek kan zowel de toestand van de bodem als het eventueel voorkomen van archeologische sporen en vondsten in één keer worden onderzocht.
De aanwezigheid en kwaliteit van de in hoofdstuk 7 genoemde sporen en vondsten kunnen met deze methode mogelijk in voldoende mate worden aangetoond om tot een definitief selectieadvies te komen (Bijlage, paragraaf II).

9. Literatuur

AWN, 1982: *Vroeg-middeleeuwse waterputten en andere archeologische vondsten te Castricum. Archeologische waarnemingen in 1971 gedaan bij de aanleg van de vijverpartij tussen de Willem de Rijkelaan en de Soomerwegh, ten zuiden van de aansluiting met de Oranjelaan*

Bakker, de, H./J. Schelling, 1966: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus,* Wageningen.

Deelen, D., van, 1981. *Historie van Castricum en Bakkum*, Schoorl.

Dekkers, C./G. Dorren/R. van Eerden, 2006: *Het land van Hilde. Archeologie in het Noord-Hollandse kustgebied.* Haarlem.

Dijkstra, M.F.P/J. de Koning/S. Lange, 2006: *Limmen – De Krocht. De opgraving van een middeleeuwse plattelandsnederzetting in Kennemerland,* AAC rapport 41. Amsterdam.

Ham, N.H. van der, 2010: A*rcheologisch onderzoek aan de Brakersweg 67-69 te Castricum (gemeente Castricum). Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek met boringen*. ArcheoMedia rapportnr. A10-064-I, Capelle aan den IJssel.

Kort, W., de., 2004: *Onderzoeksgebied Bleumerweg te Bakkum. Gemeente Castricum. Een inventariserend archeologisch onderzoek.* RAAP notitie 648. Amsterdam.

Mulder, E.F.J., de, *et al*, 2003: *De ondergrond van Nederland,* Groningen.

Nyst, C.L., 2006: *Archeologisch bureau-onderzoek voor het plangebied Stetweg te Bakkum, gemeente Castricum (Noord-Holland)*, AAC notitie 30. Amsterdam.

Poulus, E., *in prep*: *Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) terrein Paulusschool, Castricum,* Hollandia rapport, Zaandijk.

Ravesloot, C./F.A. Perk, 1987: *Ruilverkaveling Limmen-Heiloo. Een archeologische kartering, inventarisatie en waardering,* R.A.A.P. Rapport 9, Amsterdam.

Tulp, C. 2006: *Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek aan het Kortenaerplantsoen te Castricum (NH.)* Steekproef-rapport 2006-02/05. Zuidhorn.

Vaars, J.P.L./G.T.C. van den Berg, 2003: *Proefsleuvenonderzoek Bleumerweg Bakkum-Noord (gemeente Castricum)*, Hollandia reeks 27. Zaandijk.

Verduin, J.T., 2010: *Inventariserend veldonderzoek d.m.v. boringen aan het Schulpstet 7, 9 en 13 te Bakkum, gemeente Castricum,* Hollandia reeks 280. Zaandijk.

Vos, P.C./R. A. van Eerden/J. de Koning, 2010: *Paleolandschap en archeologie van het PWN duingebied bij Castricum. Rapportage van een multidisciplinair onderzoeksprogramma uitgevoerd naar aanleiding van geologische en archeologische veldopnamen in acht bouwputten gelegen binnen het duinwaterwingebied van PWN bij Castricum.*

Weerts, H./P. Cleveringa/W. Westerhoff/P. Vos, 2006: Nooit meer; afzettingen bij Duinkerke en Calais, *Archeobrief*, 28-34.

Westerhoff, W.E./E.F.J. de Mulder/W. de Gans, 1987: *Toelichtingen bij de geologische kaart van Nederland 1:50.000. Blad Alkmaar West (19W) en Blad Alkmaar Oost (19O)* Haarlem.

Bijlagen

Bijlage 1: Archeologische perioden

Nieuwe tijd	C	1.850-heden	NIEUWE TIJD
Nieuwe tijd	B	1.650-1.850	
Nieuwe tijd	A	1.500-1.650	
Late-Middeleeuwen	B	1.250-1.500	MIDDELEEUWEN
Late-Middeleeuwen	A	1.050-1.250	
Vroege-Middeleeuwen	D	900-1.050	
	C	725-900	
	B	525-725	
	A	450-525	
Laat-Romeinse tijd	B	350-450	ROMEINSE TIJD
	A	270-350	
Miden-Romeinse tijd	B	150-270	
	A	70-150	
Vroeg-Romeinse tijd	B	25-70	
	A	12-25	
Late-IJzertijd		12 na Chr.-250 v. Chr.	IJZERTIJD
Midden-IJzertijd		500-250	
Vroege-IJzertijd		800-500	
Late-Bronstijd		1.100-800	BRONSTIJD
Midden-Bronstijd	B	1.500-1.100	
	A	1.800-1.500	
Vroege-Bronstijd		2.000-1.800	

Laat-Neolithicum	B	2.450-2.000	NEOLITHICUM
	A	2.850-2.450	
Midden-Neolithicum	B	3.400-2.850	
	A	4.200-3.400	
Vroeg-Neolithicum	B	4.900-4.200	
	A	5.300-4.900	
Laat-Mesolithicum		6.450-4.900	MESOLITHICUM
Midden-Mesolithicum		7.100-6.450	
Vroeg-Mesolithicum		8.800-7.100	
Laat-Paleolithicum	B	18.000-8.800	PALEOLITHICUM
	A	35.000-18.000	
Midden-Paleolithicum		300.000-35.000	
Vroeg-Paleolithicum		-300.000	

Bijlage 2: Archeologische stappenplan

In het "stappenplan archeologie" wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-ordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RCE, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

* aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
* beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
* beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens
    - o een korte impressie over de onstaansgeschiedenis van het landschap
    - o een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
* beschrijven bekende archeologische waarden
    - o archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RCE. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische escherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
    - o archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewonings-sporen uit het verleden;
* beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
    - o aan de hand van de door de RCE ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch

onderzoek in aanmerking;
o aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
* rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)
Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).
Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

* non-destructieve methoden: geofysische methoden ;
* weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
* destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Nadere toelichting onderzoeksmethoden: 1 en 2: Bij non-destructieve methoden moet men denken aan elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden, eventueel in combinatie met remote sensing technieken.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek . Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven. Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek
Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)